

Om valgundersøkelsene

I avisene kan man til enhver tid lese om hvilke partier som går opp og ned på meningsmålingene. Disse fremstillingene gir bare øyeblikks fremstillinger av velgernes vandringer. Skal vi si noe om hva som rører seg i folkedypet på lengre sikt, trenger vi langsiktige og omfattende undersøkelser. Til dette formålet har vi valgundersøkelsene. Det norske valgforskningsprosjektet ble startet allerede i 1957 av Stein Rokkan og Henry Valen (Valen og Aardal 1994). Siden 1977 har Institutt for Samfunnsforskning (ISF) og Statistisk sentralbyrå (SSB) samarbeidet om undersøkelsen.

Øyvind Kleven og
Tor Morten Normann

Finnes det klasser i Norge?

Det var Norsk Gallup som foretok intervjuene for valgforskerne fra 1957 og frem til 1973. Statistisk sentralbyrå opprettet sin egen intervjuenhet først i 1966. I forbindelse med stortingsvalget i 1969 ble det planlagt et samarbeid mellom valgforskerne og SSB om en valgundersøkelse. Samarbeidet strandet imidlertid på spørsmålet om det fantes klasser i Norge. Henry Valen ønsket å stille spørsmål om hvilken klasse man identifiserte seg med, mens Byråets menn mente at klasse ikke var et relevant inndelingskriterium i Norge (Lie og Roll-Hansen 2001:380-381). Det endte derfor med at Statistisk sentralbyrå gjennomførte egne undersøkelser i 1969 og 1973. Først i 1977 kom SSB og ISF til enighet, og siden den gang har ISF stått for den faglige utformingen av spørsmålene og tatt seg av de grundige analysene, mens SSB har trukket utvalget, gjennomført intervjuene og bidratt med intervjufaglig kompetanse.

Hvor mange og hvem spør vi?

Siden 1977 har vi ved hvert valg forsøkt å intervju 3 000 norske statsborgere mellom 18 og 79 år. Kriteriet for å bli trukket ut er at man står oppført i manntallet. Vi oppnår intervju med rundt 70 prosent av disse, slik at vi står igjen med litt over 2 000 personer. For hvert valg merker vi at flere ikke ønsker å la seg intervju. Vi må derfor hele tiden utarbeide nye strategier for å nå folk for å overtale og motivere dem til å bli med i valgundersøkelsen.

Alle blir intervjuet i forbindelse med to valg

For å måle endringene i folks holdninger fra ett valg til et annet, blir alle personene forsøkt intervjuet ved to valg. Vi må derfor fylle på med nye for hvert valg, mens de som har vært med to ganger forsvinner ut. Dette kaller vi et roterende panel. Om lag 1 500 av de personene vi kontaktet i forbindelse med undersøkelsen i 2001, var også trukket ut for intervju i 1997. Og det var om lag 1 500 personer som ble trukket ut for første gang i 2001. De som var med i 1997 blir ikke kontaktet igjen, mens de som ble trukket ut på nytt i 2001 blir kontaktet i 2005. For at et slikt panel skal representerer et speilbilde av den norske befolkningen, må vi supplere panelet med noen nye personer. Vi trekker noen ungdommer som har fått stemmerett siden forrige valg, og noen innvandrere som også har fått stemmerett siden forrige valg. Disse inngår i panelet, selv om de strengt tatt ikke utgjør et ekte panel. På denne måten har vi mulighet til å følge utviklingen over tid. Blant annet har dette gitt bedre grunnlag for å forklare velgernes vandring

Øyvind Kleven er planlegger i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser (oyvin.kleven@ssb.no).

Tor Morten Normann er planlegger i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for intervjuundersøkelser (tor.morten.normann@ssb.no).

mellom ulike partier og endringer i partilandskapet, to av de mest fremtredende trekkene i norsk politikk de siste årene.

Valgkampen blir også studert

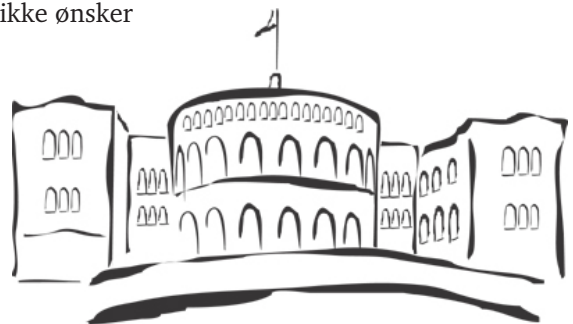
I de første valgundersøkelsene som ble gjennomført i USA på begynnelsen av 1940-tallet, var en svært opptatt av hvordan valgkampen påvirket velgerne. Stikk i strid med hva man ventet, fant man ut at valgkampen ikke hadde så veldig stor effekt på hvilket parti velgerne stemte på (Lazarsfeld m.fl 1944). I de første valgundersøkelsene i Norge ble derfor også valgkampen studert ved at en stilte folk spørsmål om hvilket parti de hadde tenkt å stemme på før valget, for så etter valget å spørre om hvilket parti de hadde stemt på. Resultatene viste i stor grad det samme som i USA, at folk i stor grad holdt fast ved sitt parti gjennom valgkampen.

Ved de siste valgene har man imidlertid sett at folk skifter parti under valgkampen i større grad enn tidligere. For å studere dette har vi i år tatt opp igjen tradisjonen med å intervju de samme personene før og etter valget for å få kunnskap om hvordan valgkampen påvirker velgerne, hvilke saker som er viktig for valgresultatet og når velgerne bestemmer seg for hvilket parti de skal stemme på – eller om de skal stemme i det hele tatt.

Hvordan spør vi?

Alle som blir trukket ut til å delta, mottar et brev fra SSB hvor det står at en intervjuer kommer til å ta kontakt i løpet av kort tid. SSB har om lag 130 intervjuere plassert rundt om i landet. Disse er utstyrt med bærbare pc-er. Siden 1995 brukes ikke lenger papirskjemaer av SSBs intervjuere. Intervjueren tar kontakt med respondenten (personen som er trukket ut) for å avtale et intervju. Vi ønsker primært å gjennomføre intervjuet hjemme hos respondenten i rolige og kjente omgivelser. Siden intervjuet i valgundersøkelsen tar om lag en time, synes de fleste dette tar for lang tid over telefon. Hvis respondenten foretrekker å ta det på telefon, gjør vi selvsagt det. Programmet på datamaskinen styrer intervjuet. Avhengig av hva intervjuobjektet svarer, styres de videre spørsmålene. For eksempel får en person som svarer at han/hun ikke stemte ved valget, spørsmål om hvorfor han/hun ikke stemte ved valget, mens en som stemte ved valget, får spørsmål om hvilket parti han/hun stemte. Tidligere forskning om intervjuing viser at en rekke forhold rundt intervjuet kan påvirke svarene intervjuobjektet gir. For eksempel er det vist at hvilken rekkefølge en leser opp spørsmål i, kan påvirke hva intervjuobjektet svarer. Dette er spesielt fremtredende ved spørsmål hvor en ber intervjuobjektet om å rangere partier eller politikere i forhold til hverandre. For å unngå slike systematiske rekkefølgeeffekter, er programmet konstruert slik at disse spørsmålene kommer opp i ulike kombinasjoner.

Spørsmål om politikk og valg er gjerne litt sensitivt og noe folk ikke ønsker å betro seg om med mindre de stoler på vedkommende. Det er derfor viktig at intervjuet foregår i rolige og trygge omgivelser. Intervjueren må stille spørsmålene på en balansert og nøytral måte. Det er også viktig at intervjuobjektet får ta den tiden de trenger for å svare. I tillegg er det viktig at den institusjonen intervjueren representerer nyter tillit, og at respondenten kan stole på at informasjonen som blir gitt, blir behandlet fortrolig.

Litteratur

Lazarsfeld, Paul, B. Berelson og H. Gaudet (1944): *The Peoples Choice*. New York, Columbia University Press.

Lie, Einar og Hege Roll-Hansen (2001): *Faktisk talt. Statistikkens historie i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.

Valen, Henry og Bernt Aardal (1994): «The Norwegian Programme of Electoral Research», *European Journal of Political Research* 25, 287-308.

En helt unik tidsserie

Siden mange av de samme spørsmålene går igjen fra valg til valg, representerer dette en unik tidsserie. Data samlet inn gjennom valgundersøkelsene har gjort det mulig å følge vandringer i velgermassen, hvilke saker som til enhver tid har vært aktuelle og hvordan ulike partier og politikere appellerer til ulike velgere. For forskere, media og allmennheten har valgundersøkelsen bidratt til økt kunnskap om norsk politikk og demokrati.

En del av et internasjonalt forskningsprogram

Den norske valgundersøkelsen er en del av det internasjonale forskningsprogrammet: The Comparative Study of Electoral Systems (CSES). CSES er et samarbeidsprogram av valgstudier på tvers av over femti land. Den består blant annet av en felles modul av spørsmål som stilles i alle landene. Her spørres det om hva en stemmer, vurdering av kandidater og partier, vurdering av økonomisk situasjon nå og i fremtiden og vurdering av valgsystemet. Dette gjør at vi kan sammenlikne den norske befolkningens valg-atferd og holdninger til politiske myndigheter med befolkninger i andre land.

Resultatene og dataene gjøres allment tilgjengelig

Etter at valgforskerne har analysert dataene, overføres datasettet i anonymisert form til Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste i Bergen. Hovedfagsstudenter og forskere kan etter at dataene er frigitt, bruke dem til egne analyser.